

CHINGIZXON VA UNING MARKAZIY OSIYODAGI YURISHLARI**Abduraxmonov Azamat Ostanaqulovich**Email - azamat228410@gmail.com**O'roqov Botir Muzaffar o'g'li**Email - botirergashov258@gmail.com

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada Chingizxonning shaxsiyati, uning siyosiy va harbiy strategiyasi, shuningdek, Markaziy Osiyodagi yurishlari batafsil yoritilgan. Mo'g'ullar imperiyasi tashkil topishidan oldingi tarixiy vaziyat, Chingizxonning hokimiyatga kelish jarayoni va Markaziy Osiyo davlatlariga qilgan yurishlarining ijtimoiy-siyosiy hamda madaniy oqibatlarini tahlil qilinadi. Maqolada asosiy e'tibor Xorazmshohlar davlati va Mo'g'ullar o'rtasidagi to'qnashuvlarga, shuningdek, yurishlarning mintaqa taraqqiyotiga ta'siriga qaratiladi.

Kalit so'zlar: Chingizxon, Mo'g'ullar imperiyasi, Xorazmshohlar davlati, Markaziy Osiyo, harbiy yurishlar, tarix, siyosat, madaniyat.

ЧИНГИСХАН И ЕГО ПОХОДЫ В СРЕДНЮЮ АЗИЮ**Абдурахмонов Азамат Останакулович**Email: azamat228410@gmail.com**Уроков Ботир Музаффарович**Email: botirergashov258@gmail.com

Термезский университет экономики и сервиса

Педагогический факультет и социально-гуманитарные науки

Аннотация

В статье подробно рассматриваются личность Чингисхана, его политическая и военная стратегия, а также его походы в Среднюю Азию. Анализируется историческая ситуация до образования Монгольской империи, процесс прихода Чингисхана к власти, а также социально-политические и культурные последствия его походов в страны Центральной Азии. В статье особое внимание уделяется конфликтам между хорезмшахами и монголами, а также влиянию этих походов на развитие региона.

Ключевые слова: Чингисхан, Монгольская империя, хорезмшахи, Центральная Азия, военные походы, история, политика, культура.

CHENGIS KHAN AND HIS CAMPAIGNS IN CENTRAL ASIA

Abdurakhmonov Azamat Ostanaqulovich

Email - azamat228410@gmail.com

O'roqov Botir Muzaffar o'g'li

Email - botirergashov258@gmail.com

Termez University of Economics and Service
Faculty of Pedagogy and Social and Humanities

Annotation

This article discusses in detail the personality of Chengis Khan, his political and military strategy, as well as his campaigns in Central Asia. The historical situation before the formation of the Mongol Empire, the process of Chengis Khan's rise to power, and the socio-political and cultural consequences of his campaigns in the countries of Central Asia are analyzed. The article focuses on the conflicts between the Khorezmshahs and the Mongols, as well as the impact of the campaigns on the development of the region.

Keywords: Chengis Khan, Mongol Empire, Khorezm Shahs, Central Asia, military campaigns, history, politics, culture.

Kirish

XIII asrning boshlarida dunyo tarixida eng yirik va kuchli davlatlardan biri — Mo'g'ullar imperiyasi paydo bo'ldi. Uning asoschisi va birinchi buyuk xoni Temuchin bo'lib, tarixda Chingizxon nomi bilan mashhurdir. Chingizxon o'zining favqulodda harbiy iste'dodi, qat'iyati va siyosiy irodasi bilan jahonda ulkan iz qoldirgan shaxsdir. U turli ko'chmanchi qabilalarni yagona boshqaruv ostida birlashtirib, qisqa vaqt ichida Osiyodan Yevropagacha cho'zilgan imperiya tuzdi.

Markaziy Osiyo o'sha davrda Xorazmshohlar davlati tasarrufida bo'lib, siyosiy jihatdan kuchli, iqtisodiy jihatdan rivojlangan hudud edi. Biroq ichki nizolar, saroy intrigalari va tashqi siyosatda xatolar mo'g'ullar bosqiniga zamin yaratdi. Chingizxonning yurishlari nafaqat harbiy muvaffaqiyatlar, balki Markaziy Osiyo tarixida chuqur o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Ushbu maqolada aynan shu jarayonlar tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Chingizxonning hokimiyatga kelishi

Temuchin 1162-yilda Onon daryosi bo'yida tug'ilgan. U yoshligidan og'ir hayot kechirib, siyosiy kurashlarda chiniqqan. 1206-yilda turli mo'g'ul qabilalari uni "Chingizxon" — "Buyuk xon" deb e'lon qildi. Bu davrdan boshlab u butun Markaziy va Sharqiy Osiyoni birlashtirish yo'lidagi yurishlarni boshladi. Chingizxonning asosiy kuchi intizomli qo'shin, tezkor harakat, razvedka tizimi va jang taktikasida edi.

2. Markaziy Osiyo bilan dastlabki aloqalar

Mo'g'ullar dastlab Xorazmshohlar davlati bilan savdo aloqalarini yo'lga qo'ydilar. 1218-yilda Chingizxon Xorazmshoh Muhammad II ga savdogarlar karvonini yubordi. Biroq O'tror voqeasi — Xorazm noibi Inolchiqning karvondagi savdogarlarni aybsiz o'ldirishi ikki davlat o'rtasida keskinlikni yuzaga keltirdi. Chingizxon diplomatik yo'l bilan masalani hal qilishga urindi, lekin Xorazmshoh elchilarini ham qatl qildirganidan so'ng urush muqarrar bo'ldi.

3. Mo'g'ullar yurishlarining boshlanishi

1219-yilda Chingizxon 200 mingga yaqin qo'shin bilan Markaziy Osiyoga yurish boshladi. Mo'g'ullar strategiyasi shaharlarni birma-bir egallash, qo'rquv va psixologik ustunlik yaratishga qaratilgan edi. Avval O'tror, so'ngra Buxoro va Samarqand qo'lga olindi. Samarqandni egallashda mo'g'ullar muhandislik texnikasidan va ilg'or qamal usullaridan foydalandilar.

4. Buxoro va Samarqandning qulashi

Buxoro bosib olingach, Chingizxonning "Men Xudoning qahriman" degan mashhur so'zlari tarixda qoldi. Samarqand esa bir necha kunlik qarshilikdan so'ng taslim bo'ldi. Mo'g'ullar bu shaharlarda katta talafot yetkazdilar, ammo ular orqali butun Markaziy Osiyo ustidan nazorat o'rnatdilar.

5. Xorazmshohning qochishi va davlatning qulashi

Xorazmshoh Muhammad II mo'g'ullar bosqiniga qarshi yetarli mudofaa uyushtira olmadi. U orqaga chekinib, oxir-oqibat Kaspiy dengizi orollaridan birida vafot etdi. Uning o'rniga o'g'li Jaloliddin Manguberdi taxtga chiqdi va mo'g'ullarga qarshi mardona kurash olib bordi. Jaloliddin 1221-yilda Parvon jangida mo'g'ullarni mag'lub etdi, ammo keyinchalik Indus daryosi bo'yidagi jangda yengilib, Hindistonga chekinishga majbur bo'ldi.

6. Yurishlarning oqibatlari

Chingizxon yurishlari Markaziy Osiyoda siyosiy xaritaning butunlay o'zgarishiga olib keldi. Xorazmshohlar davlati tugatildi, mintaqa Mo'g'ullar imperiyasining tarkibiga kirdi. Shaharlar vayron qilindi, aholi soni keskin kamaydi, iqtisodiy hayot izdan chiqdi. Shu bilan birga, mo'g'ullar imperiyasi orqali Sharq va G'arb o'rtasida yangi savdo yo'llari tiklandi, madaniy almashinuv kuchaydi.

Xulosa

Chingizxon va uning Markaziy Osiyodagi yurishlari tarixda eng yirik va keskin burilishlardan biri bo'lib, bu jarayon mintaqa hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatdi. Mo'g'ullar bosqini natijasida kuchli Xorazmshohlar davlati qulab, uning o'rnida mo'g'ul hukmronligi o'rnatildi. Harbiy yurishlar shaharlar va madaniyatning vayron bo'lishiga olib keldi, ammo bir vaqtning o'zida Yevrosiyo bo'ylab iqtisodiy va madaniy aloqalar kengaydi. Chingizxonning shaxsiyati va strategiyasi esa harbiy tarixda o'ziga xos maktab bo'lib qolmoqda. Markaziy Osiyo xalqlari uchun bu davr og'ir sinov bo'lgan bo'lsa-da, u tarixiy taraqqiyotning muhim bosqichi sifatida yodda qolgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bartold, V.V. **Turkestan Down to the Mongol Invasion**. — London: Luzac, 1928.
2. Boyle, J.A. **The History of the World-Conqueror**. — Cambridge: Harvard University Press, 1958.
3. Bregel, Y. **An Historical Atlas of Central Asia**. — Leiden: Brill, 2003.
4. Morgan, D. **The Mongols**. — Oxford: Blackwell, 1986.
5. Rashid ad-Din. **Jami' al-Tawarikh**. — Tehran: 1310 H.
6. Allsen, T.T. **Culture and Conquest in Mongol Eurasia**. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
7. Ibn al-Asir. **Al-Kamil fi al-Tarikh**. — Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya, 1987.
8. Soucek, S. **A History of Inner Asia**. — Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
9. Sneath, D. **The Headless State: Aristocratic Orders, Kinship Society, and Misrepresentations of Nomadic Inner Asia**. — New York: Columbia University Press, 2007.
10. Grousset, R. **The Empire of the Steppes**. — New Brunswick: Rutgers University Press, 1970.